DİLBİLGİSİ: ARAPÇADA NÂKIS FİİLLER

القواعِد: الفعل الناقص

Mu'tell fiiller grubunun üçüncü ögesi *nâkıs* fiillerdir. Son harfi, yani lâmu'l-fi'l'i illetli olan fiillere nâkıs fiiller denir. Nâkıs fiiller bu illetli harfin *vav* (و) ya da *ye* (ي) oluşuna göre ikiye ayrılır:

- İlletli olan son harf *vâv* ise bu fiile *nâkıs-ı vâvî* denir ve bu illetli harf mâzî formda *elif-i memdûde* (uzun elif) olarak görünür. Örnek:
  دَعا (davet etti; dua etti) / رَجا (rica etti) / نَما (gelişti) / دَنا (yaklaştı)
- İlletli olan son harf *ye* ise bu fiile *nâkıs-ı yâ'î* adı verilir ve bu illetli harf mâzî formda *elif-i maksûre* (kısa elif) olarak görünür. Örnek:
  رَمَى (attı, fırlattı) / بَنَى (yaptı, bina etti) / مَشَى (yürüdü)

Dördüncü kalıptan olan nâkıs fiillerde illetli harf *ye*'dir ve mâzîde *ye* olarak karşımıza çıkarken, muzâride (kendisinden önceki harfin harekesi fetha olduğu için) *elif-i maksûre* olarak görünür. Örnek:

رَضِيَ - يَرْضَى (razı olmak) / بَقِيَ - يَبْقَى (kalmak) / نَسِيَ - يَنْسَى (unutmak)

Şimdi sırasıyla bu fiillerin mâzî ve muzâri çekimlerini inceleyelim.

Nâkıs Fiilin Mâzî Çekimi

Şimdi birinci kalıptan olan دَعا (davet etti; dua etti) fiili örneğinde bu çekimi inceleyelim:

Çoğul (Cem')	İkil (Tesniye)	Tekil (Mufred)	
هُمْ دَعَوْا	هُما دَعَوَا	هُوَ دَعا	Gâib
هُنَّ دَعَوْنَ	هُما دَعَتا	هِيَ دَعَتْ	Gâibe
أَنْتُمْ دَعَوْتُمْ	أَنْتُما دَعَوْتُما	أَنْتَ دَعَوْتَ	Muhâtab
أَنْتُنَّ دَعَوْتُنَّ	أَنْتُما دَعَوْتُما	أَنْتِ دَعَوْتِ	Muhâtaba
نَحْنُ دَعَوْنا		أَنا دَعَوْتُ	Mutekellim

Yukarıdaki çekimde şunları farketmiş olmalısınız:

1. Üçüncü şahıs eril ikil formda illetli harfin aslı olan *vav* ortaya çıkarak zorunlu olarak fetha ile harekelenmektedir (دَعَوَا). Bunun sebebi ikil elifini okutabilmek içindir, aksi takdirde 3. tekil eril formu ile aynı olurdu.
2. Üçüncü şahıs eril çoğulda illetli harf düşmektedir. Bunun sebebini bir kez daha hatırlatalım: Normalde (دَعَوَا)'dan sonra (دَعَوُوا) demek isteyeceksiniz. Burada şu kuralı hatırlamamız gerekiyor: "İlletli harf harekeli ve kendinden önceki harf de harekeli ise, illetli harfin harekesi atılır ve illetli harf kendinden önceki harfin harekesine uygun bir illetli harf görünümüne girer". Bu durumda fiilimiz (دَعَاوْا) halini alır. Burada iki sükûn yan yana geldiği için illetli harf düşecek, sadece 3. çoğul eril şahıs zamiri *vâvu'l-cemâ'a* kalacak ve fiilimiz (دَعَوْا) olacaktır.

3. Üçüncü şahıs dişil çoğuldan itibaren illetli harfin aslı olan *vâv*, sükûn ile harekeli biçimde ortaya çıkmaktadır. Bunun sebebi, fiile bitişik zamirler olan *nûn-u nisve* ve harekeli *te*'lerden önceki harfin sükûn ile harekelenme zorunluluğudur. Dolayısıyla nakıs fiilin mâzî çekimi, 3. şahıs dişil çoğuldan itibaren tıpkı sâlim bir fiilin mâzî çekimi gibi yapılır.

Şimdi de ikinci kalıptan olan مَشَى (yürüdü) fiilini mâzî formda çekelim:

Çoğul (Cem')	İkil (Tesniye)	Tekil (Mufred)	
هُمْ مَشَوْا	هُما مَشَيَا	هُوَ مَشَى	Gâib
هُنَّ مَشَيْنَ	هُما مَشَتَا	هِيَ مَشَتْ	Gâibe
أَنْتُمْ مَشَيْتُمْ	أَنْتُما مَشَيْتُما	أَنْتَ مَشَيْتَ	Muhâtab
أَنْتُنَّ مَشَيْتُنَّ	أَنْتُما مَشَيْتُما	أَنْتِ مَشَيْتِ	Muhâtaba
نَحْنُ مَشَيْنا		أَنا مَشَيْتُ	Mutekellim

Birinci kalıptan bir fiil olan (دَعا)'nın mâzî çekiminde fark etmiş olduğunuz hususların aynısını ikinci kalıptan olan (مَشَى) fiilinin mâzî çekiminde de fark etmiş olmalısınız. Bunları şimdi bir daha tekrarlayalım:

1. Üçüncü şahıs eril ikil formda illetli harfin aslı olan *ye* ortaya çıkarak zorunlu olarak fetha ile harekelenmektedir (مَشَيَا). Bunun sebebi ikil elifini okutabilmek içindir.
2. Üçüncü şahıs eril çoğulda illetli harf düşmektedir. Bunun sebebini bir kez daha hatırlayalım: Normalde (مَشَيا)'dan sonra (مَشَيُوا) demek isteyeceksiniz. Burada şu kuralı hatırlamamız gerekiyor: "İlletli harf harekeli ve kendinden önceki harf de harekeli ise, illetli harfin harekesi atılır ve illetli harf kendinden önceki harfin harekesine uygun bir illetli harf görünümüne girer". Bu durumda fiilimiz (مَشَاوْا) halini alır. Burada iki sükûn yan yana geldiği için illetli harf düşecek sadece 3. çoğul eril şahıs zamiri *vâvu'l-cemâ'a* kalacak ve fiilimiz (مَشَوْا) olacaktır.
3. Üçüncü şahıs dişil çoğuldan itibaren illetli harfin aslı olan *ye*, sükûn ile harekeli biçimde ortaya çıkmaktadır. Bunun sebebi, fiile bitişik zamirler olan *nûn-u nisve* ve harekeli *te*'lerden önceki harfin sükûn ile harekelenme zorunluluğudur. Dolayısıyla nakıs fiilin mâzî çekimi, 3. şahıs dişil çoğuldan itibaren tıpkı sâlim bir fiilin mâzî çekimi gibi yapılır.

Şimdi de dördüncü kalıptan olan رَضِيَ (razı oldu) fiilini mâzî formda çekelim:

Çoğul (Cem')	İkil (Tesniye)	Tekil (Mufred)	
هُمْ رَضُوا	هُما رَضِيا	هُوَ رَضِيَ	Gâib
هُنَّ رَضِينَ	هُما رَضِيَتا	هِيَ رَضِيَتْ	Gâibe
أَنْتُمْ رَضِيتُمْ	أَنْتُما رَضِيتُما	أَنْتَ رَضِيتَ	Muhâtab
أَنْتُنَّ رَضِيتُنَّ	أَنْتُما رَضِيتُما	أَنْتِ رَضِيتِ	Muhâtaba
نَحْنُ رَضِينا		أَنا رَضِيتُ	Mutekellim

Dördüncü kalıptan olan nâkıs fiilin çekiminde, 3. şahıs eril çoğul formu dışında bütün formların tıpkı sâlim bir fiilin çekimindeki gibi olduğunu fark etmiş olmalısınız. 3. şahıs eril çoğul formunda ise görüldüğü gibi illetli harf *ye* düşürülmüş, ʻaynu'l-fiilin kesra olan harekesi, *vâvu'l-cemâʻa* dolayısıyla ses uyumu gereği dammeye dönüşmüş ve fiil burada رَضُوا şeklini almıştır.

Nâkıs Fiilin Muzâri Çekimi

Şimdi birinci kalıptan olan دَعا (davet etti; dua etti) fiilinin muzâri çekimini yapalım:

Çoğul (Cem')	İkil (Tesniye)	Tekil (Mufred)	
هُمْ يَدْعُونَ	هُما يَدْعُوَانِ	هُوَ يَدْعُو	Gâib
هُنَّ يَدْعُونَ	هُما تَدْعُوَانِ	هِيَ تَدْعُو	Gâibe
أَنْتُمْ تَدْعُونَ	أَنْتُما تَدْعُوَانِ	أَنْتَ تَدْعُو	Muhâtab
أَنْتُنَّ تَدْعُونَ	أَنْتُما تَدْعُوَانِ	أَنْتِ تَدْعِينَ	Muhâtaba
نَحْنُ نَدْعُو		أَنا أَدْعُو	Mutekellim

Yukarıdaki çekimde, muzâri fiile bitişen (انِ...)'deki *elif*, illetli harfin aslının ortaya çıkıp *fetha* ile harekelenmesini icap ettiririken; (ونَ...)'deki *vâvu'l-cemâʻa* ile (ينَ...)'deki *yâu'l-muhâtaba*'nın ise kendilerinden önceki illetli harfleri (iki sükûn yan yana gelemeyeceği için) düşürdükleri ve kendilerinden önceki harekeyi de kendi yapılarına uydurmak için zorunlu olarak *damme* veya *kesra*'ya dönüştürdükleri görülüyor:

يَدْعُوُونَ ← يَدْعُوْونَ ← يَدْعُونَ

تَدْعُوِينَ ← تَدْعُوْيْنَ ← تَدْعِيْنَ ← تَدْعِينَ

Not: (ونَ...)'deki *vâvu'l-cemâʻa*, kendisinden önceki *kesra* harekesini ses uyumu gereği zorunlu olarak *damme*'ye dönüştürür (bunu çok açık biçimde 2. kalıptan bir nâkıs fiilin muzâri çekiminde (يَمْشُونَ) veya 4. kalıptan nâkıs fiilin mâzî çekiminin 3. şahıs eril çoğul formunda (رَضُوا) görebilirsiniz), fakat kendisinden önceki *fetha* harekesini *damme*'ye dönüştürmeyip kendisi zorunlu olarak *sükûn* ile harekelenir (bunu açık bir şekilde 1. ve 2. kalıptan olan nâkıs fiillerin mâzî çekiminin 3. şahıs eril çoğulunda (مَشَوْا, دَعَوْا) görebilirsiniz).

(ينَ...)'deki *yâu'l-muhâtaba* ise, kendisinden önceki *damme* harekesini ses uyumu gereği zorunlu olarak *kesra*'ya dönüştürürken (bunu çok açık biçimde 1. kalıptan bir nâkıs fiilin muzâri çekiminde görebilirsiniz -تَدْعِينَ-), kendisinden önceki *fetha* harekesini *damme*'ye dönüştürmeyip kendisi zorunlu olarak *sükûn* ile harekelenir (bunu da açık bir şekilde 4. kalıptan nakıs bir fiilin biraz sonra anlatılacak olan muzâri çekiminde görebilirsiniz).

Arapçada illetli harflerin düşürülmesinin ve hareke değişimlerinin sebeplerini bulup açıklamaya ***i'lâl*** diyoruz. Nâkıs fiiller, görüldüğü üzere bolca i'lâl yapmayı gerektiren fiillerdir. Biz ilgili yerlerde i'lâl yaparak sizin bu değişimlerin sebeplerini kavrayarak öğrenmenizi sağlamaya çalışıyoruz. Ancak nedenine inmeden doğrudan ezberlemek de dilde öğrenim yöntemlerinden biridir. **Dolayısıyla buradaki yapısal değişim ve dönüşümlerin açıklamasını kavramak size zor geldiğinde, bu kısmı atlayıp doğrudan yapıyı ezberleme yolunu tercih ediniz.** Çünkü sizin bu düzeyinizde öğretilmeye çalışılan esasında yapının ezberletilmesidir. Bazen farklılığın nedenini kavrayarak ezberlemek daha kolay mümkün olurken, bazen nedenini sorgulamadan doğrudan ezberlemek, yapıyı olduğu gibi kabul etmek daha doğru bir seçenek olabilmektedir. Üst sınıflarda, Arapça bilgi düzeyiniz ilerlediğinde, bu konuya dönüş yaptığınızda bugününkünden daha hızlı ve kolay anlayıp kavrayacağınızı biliniz.

Şimdi de ikinci kalıptan olan مَشَى (yürüdü) fiilinin muzâri çekimini yapalım:

Çoğul (Cem')	İkil (Tesniye)	Tekil (Mufred)	
هُمْ يَمْشُونَ	هُما يَمْشِيانِ	هُوَ يَمْشِي	Gâib
هُنَّ يَمْشِينَ	هُما تَمْشِيانِ	هِيَ تَمْشِي	Gâibe
أَنْتُمْ تَمْشُونَ	أَنْتُما تَمْشِيانِ	أَنْتَ تَمْشِي	Muhâtab
أَنْتُنَّ تَمْشِينَ	أَنْتُما تَمْشِيانِ	أَنْتِ تَمْشِينَ	Muhâtaba
نَحْنُ نَمْشِي		أَنا أَمْشِي	Mutekellim

Burada *nâkıs-ı yâî* olan bir fiilin muzâri çekiminde de, tıpkı *nâkıs-ı vâvî* olan bir fiilin muzâri çekiminde olduğu gibi, muzâri fiile bitişen (انِ...)'deki *elif*, illetli harfin aslının ortaya çıkıp *fetha* ile harekelenmesini icap ettirirken; (ونَ...)'deki *vâvu'l-cemâ'a* ile (ينَ...)'deki *yâu'l-muhâtaba*'nın ise kendilerinden önceki illetli harfleri (iki sükûn yan yana gelemeyeceği için) düşürdükleri ve kendilerinden önceki harekeyi de kendi yapılarına uydurmak için zorunlu olarak *damme* veya *kesra*'ya dönüştürdükleri görülüyor:

يَمْشِيُونَ ← يَمْشِيْونَ ← يَمْشِونَ ← يَمْشُونَ

تَمْشِيِنَ ← تَمْشِيْنَ ← تَمْشِينَ

Vâvu'l-cemâ'a'nın yukarıda belirtilen fonksiyonu *nâkıs-ı yâî*'de daha belirgin görünürken, *yâu'l-muhâtaba*'nın fonksiyonu *nâkıs-ı vâvî*'de daha belirgindir.

Şimdi de dördüncü kalıptan olan nâkıs bir fiilin muzâri çekimini yapalım:

Çoğul (Cem‘)	İkil (Tesniye)	Tekil (Mufred)	
هُمْ يَرْضَوْنَ	هُما يَرْضَيانِ	هُوَ يَرْضَى	Gâib
هُنَّ يَرْضَيْنَ	هُما تَرْضَيانِ	هِيَ تَرْضَى	Gâibe
أَنْتُمْ تَرْضَوْنَ	أَنْتُما تَرْضَيانِ	أَنْتَ تَرْضَى	Muhâtab
أَنْتُنَّ تَرْضَيْنَ	أَنْتُما تَرْضَيانِ	أَنْتِ تَرْضَيْنَ	Muhâtaba
نَحْنُ نَرْضَى		أَنا أَرْضَى	Mutekellim

Öğrenme Çıktısı

2 Mu`tell fiillerin üçüncü grubunu oluşturan Nâkıs fiillerin di'li geçmiş, geniş ve şimdiki zaman çekimlerini yapabilme

Araştır/ Tekrarla 2

شَكا fiili, 1. kalıptandır. Mâzî ve muzâri çekimlerini defterinize yazınız.

İlişkilendir/ Karşılaştır

Kur'ân-ı Kerîm'in "Bakara Sûresi" 221, "Yusuf Sûresi" 86. ve "Nisâ Sûresi" 112. ayet-i kerimelerinde bulunan nâkıs fiilleri tespit ediniz.

Anlat/ Paylaş

Arkadaşlarınızla, nâkıs fiilleri kullanarak birbirinize tatilinizi nasıl geçirdiğinizi, nerede kaldığınızı sorup yanıt veriniz.

NÂKIS FİİLLERDE EMİR VE NEHİY ÇEKİMİ

الأمرُ و النهيُ في الفعل الناقص

Nâkıs Fiilin Emr-i Hâzır Çekimi

Nâkıs fiillerden emr-i hâzır kipi elde etmek istediğimizde, yine sulâsî fiillerde emr-i hâzır kipinin bulunuşuna ilişkin yolu izlememiz gerekmektedir. Buna göre, örneğin birinci kalıptan olan دعا fiilinden emr-i hâzır kipi elde etmek istediğimizde:

1. Fiilin ikinci şahıs muzârisi (eril) alınır: أَنْتَ تَدْعُو
2. Baştaki muzâraat harfi atılır: دْعُو
3. Muzâraat harfi atıldıktan sonra ardından gelen harf okunamadığı için başa elif harfi getirilir. 'Aynu'l-fiilin harekesi damme olduğu için bu elif de damme ile harekelenir: أُدْعُو
4. Son işlem olarak fiilin sonu cezm edilir. Nâkıs fiillerde sondaki illetli harfin düşürülmesi cezm alâmetidir. Dolayısıyla sondaki illetli harf olan vâv (و) düşürülür : أُدْعُ

Emr-i hâzır bulma kuralını, ikinci şahsa ait diğer formlar üzerinde de uygulayacak olursak, şöyle bir sonuç elde ederiz:

أَنْتُما تَدْعُوَانِ ← أُدْعُوَا
أَنْتُمْ تَدْعُونَ ← أُدْعُوا
أَنْتِ تَدْعِينَ ← أُدْعِي
أَنْتُما تَدْعُوَانِ ← أُدْعُوَا
أَنْتُنّ تَدْعُونَ ← أُدْعُوْنَ

Buna göre, دَعا fiilinin emr-i hâzır kipinin çekimini şu şekilde düzenleyebiliriz:

Çoğul (Cem')	İkil (Tesniye)	Tekil (Mufred)	
أَنْتُمْ أُدْعُوا	أَنْتُما أُدْعُوَا	أَنْتَ أُدْعُ	Muhâtab
أَنْتُنَّ أُدْعُونَ	أَنْتُما أُدْعُوَا	أَنْتِ أُدْعِي	Muhâtaba

Şimdi de ikinci kalıptan gelen مَشَى (yürüdü) fiilinin emr-i hâzır çekimini yapalım.

أنتَ تَمْشِي – مْشِي – اِمْشِي – اِمْشِ

Çoğul (Cem')	İkil (Tesniye)	Tekil (Mufred)	
أَنْتُمْ اِمْشُوا	أَنْتُما اِمْشِيا	أَنْتَ اِمْشِ	Muhâtab
أَنْتُنَّ اِمْشِينَ	أَنْتُما اِمْشِيا	أَنْتِ اِمْشِي	Muhâtaba

Şimdi de dördüncü kalıptan olan رَضِيَ (razı oldu) fiilinin emr-i hâzır çekimini yapalım:

أنتَ تَرْضَى – رْضَى – اِرْضَى – اِرْضَ

Çoğul (Cem')	İkil (Tesniye)	Tekil (Mufred)	
أَنْتُمْ اِرْضَوْا	أَنْتُما اِرْضَيا	أَنْتَ اِرْضَ	Muhâtab
أَنْتُنَّ اِرْضَيْنَ	أَنْتُما اِرْضَيا	أَنْتِ اِرْضَيْ	Muhâtaba

Nâkıs Fiilin Nehy-i Hâzır Çekimi

Nehy-i hâzır çekiminin kuralını artık biliyorsunuz. دَعا fiilinin nehy-i hâzır çekimini ilgili şahıslar için *nehiy lâ'sı* ile aşağıdaki gibi yaparız:

Çoğul (Cem')	İkil (Tesniye)	Tekil (Mufred)	
أَنْتُمْ لا تَدْعُوا	أَنْتُما لا تَدْعُوَا	أَنْتَ لا تَدْعُ	Muhâtab
أَنْتُنّ لا تَدْعُونَ	أَنْتُما لا تَدْعُوَا	أَنْتِ لا تَدْعِي	Muhâtaba

Nâkıs Fiilin Emr-i Gâib Çekimi

Emr-i gâibin üçüncü şahıslara dönük emir kipi olduğunu ve nasıl yapıldığını artık biliyorsunuz. دَعا fiilinin emr-i gâib çekimini *emir lâm'ı* ile aşağıdaki gibi yaparız:

Çoğul (Cem')	İkil (Tesniye)	Tekil (Mufred)	
هُمْ لِيَدْعُوا	هُما لِيَدْعُوَا	هُوَ لِيَدْعُ	Gâib
هُنَّ لِيَدْعُونَ	هُما لِتَدْعُوَا	هِيَ لِتَدْعُ	Gâibe

Nâkıs Fiilin Nehy-i Gâib Çekimi

Şimdi de دَعا fiilinin nehy-i gâib çekimini görelim:

Çoğul (Cem')	İkil (Tesniye)	Tekil (Mufred)	
هم لا يَدْعُوا	هما لا يَدْعُوَا	هو لا يَدْعُ	Gâib
هُنّ لا يَدْعُونَ	هما لا تَدْعُوَا	هِيَ لا تَدْعُ	Gâibe

Nâkıs fiil ile kurulmuş bazı örnek cümleler:

Adam ne yapıyor? ماذا يَفْعَلُ الرَّجُلُ؟

Rabbine dua ediyor. هُوَ يَدْعُو رَبَّهُ.

ماذا يَفْعَلُ الناسُ في الصُّورَة؟

Resimdeki insanlar ne yapıyor?

هم يَمْشُونَ في الشَّارِعِ.

Onlar caddede yürüyorlar.

ماذا يَرْمِي الطُّلّابُ؟

Öğrenciler ne fırlatıyorlar?

هُمْ يَرْمُونَ قُبّعات التخرّج.

Onlar kep fırlatıyorlar.

لا تَبْكِي يا صَغِيرَتي.

Ağlama bebeğim.

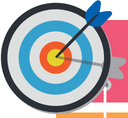
dikkat

Buradaki hitabın kız çocuğuna yapıldığını fark etmiş olmalısınız!

Aşağıdaki tabloyu inceleyiniz:

O, topu atıyor.	هُوَ يَرْمي الكُرَةَ.
O, topu atmadı.	هُوَ لَمْ يَرْمِ الكُرَةَ.
İşten sonra eve yürüyorum.	أمْشي إلى البيت بَعْدَ العَمَلِ.
Günler hızla geçiyor.	تَمْضِي الأيَّامُ بِسُرْعة.
Fakülteye buradan yürü.	اِمْشِ إلى الكُلِّية مِن هنا.
İki kız öğrenci sınav için fakültede kaldılar.	الطّالِبَتانِ بَقِيَتا في الكلية للامْتِحان.
Üniversite kimliğini odada unuttum.	نَسِيتُ البِطاقَةَ الجامِعِيَّةَ في الغُرْفَةِ.
Hayatındaki olumsuzlukları unut!	اِنْسَ السّلْبِيّاتِ في حَياتكَ!
O, evde kalsın!	هي لِتَبْقَ في البيتِ.
Büyük bir apartman yapıyoruz.	نحن نَبْنِي عِمارَةً كبيرةً.
Evin duvarına yaklaşıyorsunuz.	أنتم تَدْنونَ من سورِ البيت.

Öğrenme Çıktısı

3 Nâkıs fiillerin emr-i hâzır, emr-i gâib; nehy-i hâzır ve nehy-i gâib çekimlerini yapabilme

Araştır/ Tekrarla 3

Aşağıda verilen nâkıs fiilin emr-i hâzır, emr-i gâib, nehy-i hâzır, nehy-i gâib çekimlerini yapınız. (4/نسِيَ)

İlişkilendir/ Karşılaştır

Kur'an-ı Kerîm'in "Kısas Sûresi" 77. ayet-i kerimesinde geçen "لا تَنْسَ نَصيبَك من الدّنيا" cümlesini nâkıs fiillere ilişkin öğrendiğiniz bilgilerle ilişkilendiriniz ve fiilin nasıl bir yapıda olduğunu belirtiniz.

Anlat/ Paylaş

Birkaç nâkıs fiil seçip onları emir ve nehiy formlarına çevirerek ezberleyiniz. Bu ezberinizi çevrenizde Arapça bilen kişilerle paylaşınız.